

УДК 37.048.4

Джевага Г.В.

РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ УЧНІВ

Стаття висвітлює можливості застосування сільськогосподарського дослідництва для здійснення професійного самовизначення учнів загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості. Визначає ефективні форми та педагогічні підходи організації дослідництва з метою здійснення професійної роботи.

Ключові слова: сільськогосподарська дослідницька діяльність, гурткова робота, організація досліджень, профорієнтація учнів.

Актуальність дослідження. Соціально-політичні тенденції впровадження в економіку України ринкових відносин та нових форм господарювання в агропромисловий комплекс вимагають зміни підходів до підготовки майбутніх працівників сільського господарства. Фермерські товариства потребують компетентних працівників з активною життєвою позицією, які б здійснювали раціональне ведення господарства і виробництво конкурентноздатної продукції, відповідно до вимог ринку та особливостей регіону. Роль загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості у вирішенні даної проблеми полягає у: ознайомленні учнів з основними сучасними технологіями виробництва; підготовці до активної трудової діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства; здійсненні різнобічного розвитку індивідуальності особистості на основі виявлення її задатків і здібностей, формуванні інтересів і потреб; створенні умов для професійного самовизначення; вироблення умінь практичного і творчого застосування здобутих знань [2]. Для реалізації поставлених завдань педагогам необхідно застосовувати нові більш ефективні у сучасних умовах підходи до навчання та профорієнтації. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є залучення учнів у навчально-виховному процесі до сільськогосподарської дослідницької діяльності у підлітковому віці. Доречність зосередження педагогічного впливу на учнів саме цієї вікової категорії впливає з точки зору процесу становлення самосвідомості особистості учня, яка нерозривно пов'язується з сферою їх трудової діяльності та подальшим свідомим вибором професії [1, 35].

Стаття має на меті визначити ефективні форми і методи організації сільськогосподарського дослідництва, яке спрямоване на формування професійної спрямованості учнів до діяльності працівників фермерських господарств.

Загальнотеоретичні підходи до вирішення проблем профорієнтації школярів та підготовки учнів до діяльності у сфері агропромислового комплексу знайшли відображення в дослідженнях П.Р. Атутова, О.Є. Голомштока, М.В. Даниленко, К.І. Іванович, М.В. Левківського, Г.Є. Левченка, Р.І. Лучечко В.М. Мадзігона, В.З. Моцак, Г.В. Терещука, Д.О. Тхоржевського, В.К. Сидоренка, М.С. Янцура та ін.

Спрямованість особистості – це складне утворення психіки, яке повинно окреслити особливості тенденцій поведінки та дій людини, що визначають у соціальному плані його риси за генеральними лініями. Професійна спрямованість учнів на сільськогосподарські професії є інтегральною якістю особистості. Вона формується на основі системи знань та вмінь про сільськогосподарське виробництво, творчому відношенні до праці і характеризується соціально-психологічною установкою на визначений вид трудової діяльності у відповідності з інтересами, потребами, мотивами та схильностями особистості учня і проявляється у пролонгованій готовності здійснити професійний вибір [3, 9].

Аналіз літературних джерел психолого-педагогічного та методичного змісту дав можливість визначити структурні компоненти професійної спрямованості учнів до діяльності у галузі сільського господарства. До них відносяться: позитивна мотивація вибору професії аграрного сектору виробництва, інтерес та сукупність достатньо розвинених здібностей до фермерської діяльності, базові знання, вміння та навички виконання сільськогосподарських робіт, здатності їх творчого застосування, сформованість професійного самовизначення учня та його свідомого наміру до професійного вибору.

Вибір навчання за напрямком певної професії буде свідомо прийнятий тоді, коли підліток зможе ще у загальноосвітній школі відчувати наскільки йому подобається даний вид діяльності і наскільки він здатний її виконати. З метою залучення учнів основної школи сільської місцевості до продуктивно-творчої праці сільськогосподарського напрямку під час проведення педагогічного експерименту нами

було застосовано дослідницький метод навчання. Завдяки сільськогосподарському дослідництву учні не тільки змогли спробувати виконувати обов'язки працівників агропромислового комплексу, а й відчуті наскільки їх праця вимагає творчого підходу у даному виді діяльності. Як показала практика організації сільськогосподарського дослідництва у школах Чернігівської області, здійснювати його у навчально-виховному процесі раціональніше у позакласній формі, з ряду причин. По-перше цілеспрямоване дослідження вимагає досить багато часу на його проведення, а навчальна програма "Трудове навчання. 5-9 класи" не містить на це відповідної кількості годин, навіть за умови вибору вчителем варіативного модуля для 7-9 класів "Технологія природного землеробства". По-друге, всім учням класу не доцільно займатись дослідженнями в галузі сільського господарства, оскільки не кожен має схильність та інтерес до даного виду діяльності.

На наш погляд система гурткової роботи є основною і центральною ланкою в організації професійної орієнтації учнівської молоді. Вона забезпечує, на думку Семикіна Н.П. і Бака І.І. входить: ознайомлення учнів з переліком та характеристиками професій агропромислового комплексу; формування стійких професійних інтересів, що базуються на усвідомленій необхідності вибору тієї або іншої професії; інформування учнів про шляхи оволодіння тією або іншою професією (навчальні заклади, термін навчання, навчальні предмети і т. д.). Щоб вирішити ці завдання, необхідно вивчати і виявляти професійні інтереси учнів, проводити професійну орієнтацію в процесі дослідницької діяльності, в позакласній роботі [5, 62].

З метою поступового залучення учнів до посильної і цікавої дослідницької діяльності у галузі сільського господарства нами була розроблена програма роботи гуртка "Сільськогосподарське дослідництво". Діяльність гуртка охоплює учнів 5-9 класів. Змістовне наповнення програми спрямоване на формування базових знань і вмінь, які необхідні для планування та реалізації всіх етапів науково-дослідницької роботи та вирощування сільськогосподарських культур. Структура розробленої нами програми має концентричну побудову та спрямована на поступове залучення учнів до дослідницької діяльності, враховуючи їх вікові особливості. Даний підхід забезпечується тим, що методи проведення науково-дослідницької роботи вивчаються гуртківцями з послідовним ускладненням. У п'ятому класі гуртківці застосовують метод спостереження за рослинами у природних умовах, у шостому – спостереження у штучно створеній екосистемі, у сьомому – лабораторний експеримент, у восьмому – модельно-польові дослідження, а у дев'ятому – польові дослідження.

Незнання змісту професійної діяльності і низька мотивація вибору майбутньої професії є однією з причин швидкоплинності кадрів, низької продуктивності праці, зміни виду трудової діяльності. Усвідомлений вибір професії впливає на подальше життя, визначає успішність самореалізації, соціалізації, кар'єрний і професійний ріст.

Наукові дослідження психологів вказують на те, що ефективність виконання поставлених завдань підвищується за позитивної мотивації діяльності. Це твердження використали і підтвердили такі науковці і педагоги, як Яценко А.А., Антонова Н.А., Пряжников Н.С. Вони відмітили підвищення ефективності процесу навчання під час допрофесійної підготовки учнів завдяки позитивній її мотивації [4; 5; 6]. В мотиваційну сферу учня загальноосвітньої школи сільської місцевості повинні входити наступні складові, які б спонукали до вибору напрямку професії у галузі сільського господарства: повага до працівників фермерських господарств; бачення професії фермера як престижного та перспективного виду підприємницької діяльності; отримання задоволення від догляду за рослинами чи тваринами; потреба у пізнанні навколишнього світу; необхідність проявляти себе у творчій діяльності. Починати підвищувати мотивацію до вибору професії доцільно з проведення профінформаційних та профконсультаційних лекцій, бесід та екскурсій, які заплановані у програмі гурткової роботи "Сільськогосподарське дослідництво".

Під час формування світогляду, учні сільських шкіл обирають частіше природу, як об'єкт пізнання, ніж учні міських загальноосвітніх навчальних закладів. Позитивні емоції, викликані виконанням пошуково-дослідницької роботи, заохочують діяльність учня та закріплюють його ставлення до вибору майбутньої професії сільськогосподарського профілю. Також позитивне емоційне забарвлення діяльності підсилює вольову сферу особистості учня. Це дає можливість посилити наполегливість учня при вирішенні проблемних ситуацій та подолати труднощі виконання важкої сільськогосподарської роботи.

Тематика дослідницьких робіт, що проводять гуртківці, повинна формулюватись керівником у відповідності до напрямку діяльності сільськогосподарських товариств розташованих поблизу навчального закладу та мати спільне з повсякденним життям учнів. За умови, якщо для формування висновків проведених досліджень учню необхідно визначити дані для аналізу та порівняння по фермерських господарствах, то вчитель домовляється з керівництвом місцевих агротехнічних товариств чи приватних об'єднань фермерів на проведення відповідних експериментів. Наприклад, визначення параметрів обробітку ґрунту для посіву озимої чи ярової пшениці. Це сприяє не тільки формуванню

стійкого інтересу до фермерської діяльності та формуванню практичного досвіду, а й ознайомлення з умовами та змістом праці робітників фермерських господарств.

Значне місце в роботі профорієнтації відводиться продуктивній праці, яка тісно пов'язана з закладанням досліду (зберігання, підготовка та висівання насіння рослин, висаджування саджанців та догляд за сільськогосподарськими культурами) і проведення запланованого експерименту, який організовується з урахуванням їх вікових особливостей і вимог охорони праці. Догляд за рослинами дозволяє учням краще сформувати вміння виконання технологічних операцій сільськогосподарських робіт, ближче і глибше дізнатися про зміст і умови праці людей відповідної професії.

Дослідницька діяльність, яку проводять гуртківці ефективно розвиває здібності, які повинні бути притаманні працівнику агропромислового комплексу. Зокрема керування фермерським господарством в умовах ринкової економіки вимагає розвитку творчого потенціалу фермерів. Складові творчих здібностей необхідні йому для проведення збору та обробки інформації, не тільки про стан росту та розвитку рослин, але й для пошуку і подальшого використання відомостей про кон'юнктуру ринку сільськогосподарської продукції, норм чинного земельного законодавства, вимог державних стандартів до якості продукції, раціональних методів обробітку землі.

Спрямованість учнів основної школи до професійної діяльності у агропромислового комплексу необхідно розглядати у площині двох понять – професійний вибір і професійне самовизначення.

Е.І. Головахе визначав "професійний вибір", на відміну від "професійного самовизначення", як рішення, що стосується лише найближчої життєвої перспективи учня, який може бути здійснений як з урахуванням, так і без урахування віддалених наслідків ухваленого рішення і в останньому випадку вибір професії як достатньо конкретний життєвий план не буде опосередкований віддаленими життєвими цілями [4, 6].

Під поняттям "професійне самовизначення" Н.С. Пряжников розуміє пошук і знаходження особистого сенсу у обраній діяльності, діяльності що опановується та вже виконаній трудовій діяльності, а також – знаходження сенсу в самому процесі самовизначення [4, 7]. Тому вчасне виявлення та розвиток задатків і творчого потенціалу спонукає до правильного вибору професії, подальшої професійної діяльності та успішного кар'єрного росту,

Висновки. Організована робота гуртка "Сільськогосподарське дослідництво", ефективно здійснює формування початкових базових знань та вмінь застосування сучасних сільськогосподарських технологій, професійне самовизначення учнів сільської місцевості за напрямком діяльності агропромислового комплексу.

Використані джерела

1. Антонова Н.А. Профорієнтація. Учебно-методическое пособие / Н.А. Антонова, Е.И. Рыбачук. – Славянск, 2005. – 280 с.
2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Схвалена 22.11.2001 р. Міністерства освіти і науки України. // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – №2.
3. Люлька В.С. Формування професійної спрямованості учнів 8-9 класів сільської школи на сферу сільськогосподарського виробництва в процесі трудового профільного навчання: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / В.С. Люлька / Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2003. – 19 с.
4. Пряжников Н.С. Профорієнтація в школі: игры, упражнения, опросники (8-11 классы) / Н.С. Пряжников. – М.: ВАКО, 2005, – 288 с.
5. Семькин Н.П. Трудовая подготовка в сельской школе: (Из опыта работы школ Кировоградской области) / Н.П. Семькин, И.И. Бака. – М.: Педагогика, 1980. – 80 с.
6. Яценко А.А. Дослідницька робота учнів як засіб виховання інтересу до сільськогосподарської праці / А.А. Яценко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 2. – С. 16-20.

Dzhevaga G.

THE ROLE OF RESEARCH ACTIVITY IN FORMING OF PUPILS' PROFESSIONAL ORIENTATION

The article highlights the possibilities of agricultural research application for realization of professional self-determination of rural secondary school pupils. Effective forms and pedagogical approaches of research organization with the purpose of vocational orientation are determined.

Key words: *agricultural research activity, work of group, organization of researches, professional orientation of pupils.*

Стаття надійшла до редакції 19.10.11